

Формирането ми като човек, гражданин на света и артист се случи на полска територия. Интервю с режисьора Иван Ничев

1. Вие сте завършили Държавната висша школа за кино и театър в Лодз, как избрахте да учите там?

Живях във време, когато много малко хора можеха да избират накъде ще тръгнат. Времето на социализма не предоставяше на младите хора такава привилегии, така че мога да кажа, че една щастлива случайност ме изпрати в Киноакадемията в град Лодз.

2. Какво ви даде периодът на обучение там? На какво ви научи Вайда и остави ли то отпечатък във Вашето творчество?

Много труден въпрос, тъй като в тази възраст като попивателна приемах всичко от един свят, който беше далеч по-напред и много по-свободен в сравнение с това, което се разиграваше в България в културните среди. Ще ви дам един пример. В час по литература драматично разбрах, че всички мои състуденти и професор Александър Яцкиевич обсъждат автори, които аз, не само че не бях чел, но някои от тях не бях и чувал. У нас се превеждаше много избирателно. Тогава помолих един от моите състуденти, който беше много по-възрастен от нас и с по-голям опит в живота – Едвард Бернщайн Жебровски, (който по-късно стана много известен режисьор и сценарист), да ми направи списък от 50 книги на известни автори, за да мога полака-лека да навлизам в света, който моите колеги вече познаваха от ученическата скамейка. Това беше времето, в което помня една статия мисля че във в. „Литературен Фронт“, където беше написано за декадентската литература на автори като Джойс, Кафка, Пруст...Разбирате, че замисляйки се днес, моето сериозно образование и приобщаването ми към цивилизования свят започна със следването ми в Полща.

3. Какво бе значението на контактите с колегите там, някои от които впоследствие знаменателни режисьори? Кои бяха сродните Ви души? Продължихте ли някои от тези контакти?

Имах много добри контакти с моите състуденти, режисьори и оператори. Някои от тях доста ми помагаха в началото във връзка с отговора ми на въпрос номер 2.

Имената на Едвард Бернщайн-Жебровски, на Кшищоф Зануси, Кшищоф Кешловски, Марек Пивовски, Богдан Дживорски, Яцек Миерославски, това бяха и останата мои сродни души. Да не пропусна и Януш Заорски също...Колеги, с които контактувах много приятелски почти всекидневно, а много от тях станаха не само водещи полски режисьори, но и европейски и световни имена.

4. Как се развиха връзките Ви с полското кино и Полша през годините?

По времето на социализма официално бяхме свързани с държавите от соц лагера, но всъщност беше трудно да се осъществяват някакви реални контакти. С много усилия за дебютния си филм успях да докарам големия полски актьор Тадеуш Фиевски, за да участва в дебютния ми филм „Спомен“. С много повече проблеми трябваше да се преборя, за да докарам и работим заедно с един от най-големите полски кинооператори Ришард Ленчевски. Той засне филма ми „Черните лебеди“. Ленчевски по-късно заработи в Англия и в Холивуд. Носител е на БАФТА – английската награда за най-добър оператор. Беше кандидат за Оскар с филма „Ида“ на полско-английския режисьор Павликовски. За съжаление, когато говоря за тези трудности, трябва да добавя, че имах и написан сценарий с моят приятел Кажик Хенчел, който сега живее във Франция и дълги години е собственик на малко кино в Париж. С него трябваше да направим изцяло полски филм в колектива на Зануси. На среща при министъра на културата, Милчарек, окончателно обсъждахме този проект. Но 1980-1981 година настъпи военният режим в Полша и тези възможности бяха зачеркнати. По-късно след 1988 г. директорът на нашата студия за игрални филми ми сподели, че са крили от мене всички телекси, които са получавани във връзка с този игрален филмов проект. Така се лиших от един полски филм в биографията си. А той можеше да се получи и да стане интересен. Навярно е можел и да ми даде естествено и нови перспективи в моята кариера.

5. Какви идеи и режисьорски планове и мечти се раждаха тогава в атмосферата на школата и последвахте ли ги през годините?

Това бяха години, в които всеки носи маршалския жезъл в раницата си с мечти за кариера, не само в страните, където работим, но и навън. Лодзката школа беше известна, с примери – световни имена в киното. Така както се изказваха моите професори, тогава Академията е „елитна конюшна за състезателни коне, които да се надбягват в европейското и световно киносъстезание“. Няма защо да се заблуждаваме, че нашите професии са винаги свързани със състезание. Така че в Лодз се получаваха знания, следвайки опита на предишните режисьори и всички мечтаехме за сериозна реализация.

6. Кои полски филми считате за образци на киноизкуството?

Имам един любим режисьор, който отдавна не е вече между живите, загина трагично в автомобилна катастрофа по пътя между академията в Лодз, където преподаваше и Варшава. Името му е Анджей Мунк. Много високо ценя и обичам филма на Анджей Вайда „Обетована земя“, който имах щастието да

е мой преподавател още първата година на следването ми. Филм на мой приятел още от студентските години Марек Пивовски „Рейс“ и досега е култов за поляците. Дори има едно малко кино в центъра на Варшава, което носи същото наименование.

От по-ново време харесвам филма на Агнешка Холанд „Да копираш Бетовен“, на Павел Павликовски „Студена Война“ и като цяло смятам, че киното в Полша отново е във възход.

7. Кои са любимите Ви режисьори и актьори (от преди и сега)?

Списъкът е много дълъг, но най-общо мога да кажа, че след като завърши учебното заведение режисьорът сякаш все още е воден от режисьори и филми, които е харесвал. Те са неговите жалони, дори и не винаги да осъзнава това. Докато в един момент не започне да търси собствената си пътека. По-малка или по-голяма... Кой от нас е намерил пътя си и доколко са оригинални нашите търсения е въпрос на преценка, която е извън нас творците.

8. Кое бихте определили като характерно полско в творчеството на най-известните филмови режисьори, с които сте общували?

Най-общо, ако говорим за нещо характерно полско в творчеството на известни кинодейци, това е отношението към пластиката на филма. Тя винаги е на особено високо ниво. Визуалните търсения са особено силни и не случайно имат едни от най-добрите оператори в света.

9. Как мислите, с какво културната история на Полша е благоприятствала приносното новаторство в киното и театъра?

Самото място на Полша в Централна Европа, контактите ѝ назад във времето със страни с висока култура и търсения в областта на духа каквито са Франция, Русия, Англия, всичко това е благоприятствало за развитието на едни височини, с каквито не могат да се похалят доста страни в света. Още повече поляците са известни с това, че обичат да пътуват, да обменят опит и за тях културната емиграция е начин да покоряват и чужди култури като се обогатяват от тях. Всичко това е допринесло за едно много високо ниво и трябва да добавя, че просто Бог ми помогна да се озова в тази духовна земя. Формирането ми като човек, гражданин на света и артист се случи на полска територия.

10. Оказа ли някакво влияние тежкият Холокоуст по време на Втората световна война в Полша върху Вашата еврейска филмова поредица и българския сюжет за спасяването на евреите? Какви полски творби за еврейската съдба са били важни за вас?

Ако трябва отново да се върна към филмите на Анджей Мунк, смятам, че българите сме много ошетени като зрители, защото телвизиите и най-вече националната не се сещат да показват такива филми. Те бяха примери за това какво се е случвало в Полша и Европа по време на Втората световна война. Никога няма да забравя и документалния пълнометражен филм на моя декан Йежи Босак „Реквием за 500 000“ – това са жертвите във Варшавското гето. Тук мога да спомена и една друга моя преподавателка Ванда Якубовска, която направи разтърстващ филм „Последният етап“. Така че решаващо беше присъствието ми сред хората в Полша, където всяко второ семейство, не само

еврейските, но и полските семейства, са дали толкова много жертви. Следвах в години, когато споменът за тези неща беше много болезнен и силен. Полша е дала около 5 000 000 жертви по време на войната. Това също рядко се споменава. В подобна атмосфера аз получих някакви инвенции, които по-късно проработиха в някои от моите филми.

11. Имаше ли значение Лодз за формирането на интереса Ви към еврейската тема?

Категорично, защото еврейската тема и Холокоста се повтори по различен начин през 1968 г., когато започнаха отново еврейски събития. Социалистическите правителства тогава започнаха да боксуват, нещата не вървяха добре икономически, търпението започва да се изчерпва. Трябваше да бъде посочен враг. Такъв се яви в лицето на евреите като носители на вината. Никога няма да забравя как в академията, която тогава завършвах, се появиха няколко автобуса с така наречени „възмутени работници“ и три багера разрушиха оградата на академията, за да може да наблюдават какво правят „ционистите“ вътре в сградата. След този варварски акт част от моите професори напуснаха, разпръснаха се по целия свят... Години след това разговаряхме с моя ректор професор Йежи Теплиц, който беше една световна фигура. Той получи възможността да създаде Австралийската киноакадемия, по-късно родила световни творци. През 1978 година, когато бях поканен на фестивала в Сидней, се срещнахме и дълго разговаряхме за тези събития. Тези спомени останаха дълбоко в моето съзнание. Преди две години един израелски водещ продуцент ми предложи да направим филм за тези събития, като ностояваше режисьор на филма да не е поляк. Той реши да ми повери филма, тъй като бях свидетел на всичко това, но за съжаление не успя да събере бюджета на този проект. Тази тема все още е актуална и дано някой някога я реализира на кино.

12. Как бе приет Вашият най-нов филм, който имаше премиера в Полша?

Имах много добра премиера във Варшава. Сред зрителите имаше и много мои полски колеги и приятели. Съюзът на полските кинематографисти ми предостави салона на централното кино „Култура“ за премиерата на най-новия ми игрален филм „Можеш ли да убиваш“. Имаше много интересни въпроси, дори специално за прожекцията във Варшава дойдоха и мои приятели от Тел Авив, след като научили за Варшавската премиера. Имах много хубави срещи и със Зануси, Заорски, Дживорски, с Мирославски... На тази прожекция за съжаление отсъстваха любимите ми професори от академията, които вече не са между нас. Щастлив съм, че Вайда и Миежийевски бяха на прожекциите на „Българска рапсодия“, „Пътуване към Йерусалим“, „След края на света“. Радвам се, че отново бях там. След това в първите дни на юни показах филма във Франкфурт...

13. Има ли полска следа във Вашия режисьорски път?

Трудно ми е категорично да определя дали има полски следи в моето творчество, но съвсем сигурно има някакво влияние в дебютния ми филм „Спомен“. След това полека-лека започнах да се отдалечавам, като доста често

това отдалечаване беше трудно. Освен че следвах в Полша, аз работих в полското кино в продължение на две години. Правех късометражни филми, направих телевизионен театър, направих театрална постановка и съвсем не случайно поканих полски оператор, като своеобразно завръщане към студентските размисли за визуалните търсения. За мен това е водещо в нашето изкуство.

Провел интервюто: Маргрета Григорова